

Ս Փ Յ Ո Ւ Ռ Ք Ո Ւ Մ

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈՂԱՐՅԱՆ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՎՐԱ՝

3) Ա. Փրկչի վանք և եկեղեցի, Երուսաղեմ.— Այս փոքրիկ վանքն ալ կգտնվի Սիոն բլուրի վրա, բայց պարիսպն զուրս Կառուցված է նախապէս Կայափա քահանայապետին պատկանող տան տեղւոյն վրա։ Ունի փոքրիկ եկեղեցի մը, որուն դալիթը թաղված են վերջին երեք դարերու բնակիչներն պաշտօնավորող պատրիարքներն և լուսարարապետներն։

Երոստանունն ասդին, այս վանքը ենթարկված է մեծ ավերումներու, և հրեից զինվորական զոտիին մեջ դրոնվելուն համար կմնա թափուր և անմատչելի։

4) Ա. Մենդյան վանք, Բերլենեմ.— Հիսուսի ծննդյան տեղւոյն վրա բարձրացող միջազդային մեծ եկեղեցւոյն կից է հայտապահան տոյն կարևոր վանքը։ Քարաշէն և

Ա. Աստվածածնա տաճարին մուտքը, Գերլենեմ

բն շատերու վանքին կից է քարաշէն որմով պատված գերեզմանատունը, ուր կհանգչին Ս. Հակոբյանց հանգուցյալ միաբաններն ու ժողովրդյան մեծ բազմութիւն։ Պաղեստինի

երկհարկանի հաստատութիւն մըն է, ամրակառույց և հաստաբետ-պատերով։ Նրկորող հարկին վրա կպարունակեն եկեղեցի մը, նվիրված Ա. Աստվածածնի անվան։

5) Ա. Նիկողայոսի վանք և եկեղեցի, Հոպպէ.— Մովհաճայաց շէնք մըն է սա, որ Միջերկրականի կապույտ ջուրերն անմի-

1. Սկիզբը ամսագրի 1951 թվի ապրիլ-հունիս համարում։

չապես վեր բարձրացող բլրակի մը վրա թառած է: Հին ժամանակ նավով եկող ուսուսավորներու կայանն էր այն: Եկեղեցին պարզ շենք մըն է, փոքր և ցած, ուր մինչև վերջերս կկատարվեր ամենօրյա պաշտամունք:

Ե) Ս. Գեորգա վանք և եկեղեցի. Գեւ-լե. — Հոպպենն ղեպի նրուաղեմ երկարոյ

ճամբուն վրա ուսուսավորական կայան մը նանդիսացող Ռեմիե քաղաքին մեջ այ հայկ-րը վաղուց ունեցած են իրենց վանքը: Փոքր շինք մըն է եկեղեցին, ուր այժմ տարին մեկ անգամ Ս. Պատարագ կմատուցվի, երբ Ս. Գեորգի տոնին առթիվ ուսուսավորներ կփու-թան հոն շրջակա հայաբնակ քաղաքներէն:

Գ.) Ս. ՀԱԿՈԲՅԱՆՑ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅՈՒՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱ

Ս. Հակոբյանց միաբանութեան գլխավոր պարտականութիւնը եղած է անհիշատակ դարերէ ի վեր սուրբ տեղաց մեջ հայաց իրավունքներուն պաշտպանութիւնը մշ-տընչենական պաշտամունքներու կատարո-մով: Այդ սպառիչ գործունեութեան հետ միասին Ս. Հակոբյանց միաբաններն շա-

1) Գոչալուրջուն. — Երբ տակավին չէր նշարված տպագրական մամուլը, գիրքերը հարկ էր բաղմացնել ընդօրինակութեամբ: Ս. Հակոբյանց նման մեծ միաբանութիւն մը, իր բաղմաթիվ եկեղեցիներով պետք ու-նէր ծիսական և կրօնական անհամար գիր-քերու: Այդ գիրքերուն մեծ մասը իրենք մի-րաններն էին, որ կհայթայթէին գիշեր-ցի-

Սիւնի սարը և Ս. Հակոբյանց մայրավանքը (նախակողմը)

տեր իրենց պարապու ժամերը հատկացու-ցած են այլևայլ աշխատութիւններու մշա-կութային գետնի վրա: Հաջորդական լա-վմաթիվ սերունդներու այդ կարգի աշխա-տութիւնները այսօր կներկայացնեն քու-նակով և որակով պատկառելի գործ մը: Տեսնենք մի առ մի անոնց գլխավորները. մոտավորապես ժամանակագրական կար-գով:

րեկ գրիչ շարժելով, Հնապոյն դարերուն գործածված ձեռագրերը անշուշտ հինցած ու բայթայթած ըլլալուն կենտովէին մեկ կողմ և անոնց տեղ կգրվէին նորերը: Այդ պատ-ճառով ժ.Գ. դարեն առաջ օրինակված ձե-ռագիրներն գրեթէ բան մը չէ մնացած, անկէ ստդին օրինակվածներն կպտնվին հետզհետե ավելի թիվով: Ուրեմն մենք ու-նինք վեց հարյուր տարիներ անընդհատ գրագրական աշխատանք ընող վանք մը:

որ օրինակված ձեռագիրներն կրնանք բնական մեղի հասած են այնքան մեծ թիվով հատուրներ, որոնք ոչ մեկ վանք կրնա հավասարիլ: Հաղարն ավելի այդ ձեռագիրներուն մեծ մասը կմնա տեղիւն իրա, Երուսաղեմի մեջ, մնացյալը ցրված է, հայ ժողովուրդին նման, աշխարհի ամեն կողմերը:

Գրչագրութեան կողքին կրնանք հիշել նաև մանրանկարչութիւնը, որ որոշ չափով մշակված է Երուսաղեմի հայ վանքներուն մեջ:

2) Մատենադարան.— Տպագրութեան գլխաւոր ընդհանրացումն հետո, հետզհետեւ պիտի շատնային տպագիր մատյանները և Ս. Հակոբյանց միաբանութեան ուսումնասեր անդամները ընդհանրապէս պիտի ունենային իրենց անհատական փոքրիկ գրադարանները: Միաբաններու վախճանումով անոնց ունեցածը կմնար վանքին: Այս ձեռք ունեց անհատական գրադարաններն հսկարված գրքերով կկազմվէր վանական մատենադարանը, որուն սկիզբը կրնանք գնել Գրիգոր Պապոնտեք օրատրիարքի ժամանակ: Դար մը հետո իր համանունը, Շղթոյակիր ուսումնասեր պատրիարքը, ավելի եւ ճոխացուց և կազմակերպեց վանական մատենադարանը, որ միայնութեան հաջորդական սերունդներուն պիտի մատակարարէր մտավոր սնունդ: Ներկայիս Ս. Հակոբյանց վանուց կյուպենկյան մատենադարանը իր ուրույն շէնքին մեջ կպարունակէ հայերէն և այլ լեզուներով հարուստ հազարածու մը, թիվով մոտ 30.000, որ կներկայացնէ Մերձավոր Արեւելքի մեջ մեծագոյն հայ մատենադարաններն մին:

3) Տպարան.— Ս. Հակոբյանց տպարանը, իմնված 1833-ին, մին է եղած Օսմանյան կայսրութեան դավառական քաղաքներուն մեջ հաստատված հնագոյն տպարաններէն: Հոգ տպված են բազմաթիվ եկեղեցական մատյաններ, ինչպէս նաև մատենագրական, պատմական, գրական և բանասիրական երկեր: Երուսաղեմի տպարանին պատմութիւնը գրած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նշանյան, անոր հիմնարկութեան տարեգարձին առթիւ:

4) Դպրանոց.— Ս. Հակոբյանց դպրանոցին նորագոյն շրջանը ավելի քան մեկ դար

ու հիւսիսուն ունի: Վաղադույն ժամանակներու մասին հստակ և լայն տեղեկութիւններ կպակսին: Դպրանոցի պատմութիւնը շարունակական ելեւջներու հաջորդութիւն մը կներկայացնէ, այսինքն երբեմն եղած է արդունավոր և պաշտօն, և երբեմն նաեւացած և աղքատ: Դպրանոցի համար երկու բնդարձակ շէնքեր կառուցած է Հովհաննէս պատրիարք Զմյուտնիացի: Բվականէս հիշու դար մը առաջ:

Սերոց Հակոբյանց Մայր Տաճար,
Երուսաղեմ

5) Եպիսկոպոսարան.— Իննսուն տարի առաջ իրին տղջկանց վարժարան հաստատված փոքրիկ ծաղկոցը այժմ դարձած է վեցամյա նախակրթարան մը իր քառամյա մանկապարտեզով, երկուքը միասին այժմ կպարունակեն ավելի քան 500 հայ մանուկներ, տղա և աղջիկ, որոնք իսկապէս տոհմիկ շունչով կգաստիարակվին: Դպրոցին հոյակապ շէնքը կառուցված է քսու տարի

առաջ և մին է նրուսաղեմի զսրոցական լավադույն շենքերին:

6) Սիրոն.— Ս. Հակոբյանց միաբանությունը իր պաշտոնաթերթը ունեցած է առաջին անգամ 1860-ական թվականներուն, որ տասնյակ մը տարիներ հրատարակվելի վերջ կանգ առած է: Երկրորդ շրջանը սկսած 1927-ին և անկե ի վեր կշարունակվի ավելի կամ նվազ ընդարձակությամբ, ժամանակի

Ս. Գլխագրի մատուռը, Երուսաղեմ

լերումներուն համաձայն: Սիրոնի քսանհինգամյա հավաքածոն արժեքավոր նպաստ մը կրնա համարվի: Հայագիտության մաշդի մեջ, իր պարունակած բնագիրներով և ուսումնասիրություններով:

7) Թանգարան.— Իսայի պատրիարքի օրով ձեռնարկված է Թանգարանի մը կազմության և այլազան հնություններ քով-քով բերված են այդ նպատակով: Բայց, դժբախտաբար, հետագային հարկ եղած խնամքը զլացված է և Թանգարանին վերաբերող առարկաներ ցրված են հոս հոն: Հարմար շենքի մը հատկացումով շատ զյուրին պիտի ըլլա Ս. Հակոբի մեջ կազմակերպել հայկական Թանգարան մը, որուն պակասութիւնը զգալի թերի մրն է աղիւսին այդ հոյակապ հաստատության մեջ:

8) Ձեռագրատուն.— Երուսաղեմի ձեռագրատունը կպարունակե հայերեն ձեռագիրներու մեծագույն հավաքածոն, ի բաց առջալ Հայաստանի Պետական մատենադարանը: Մեր ձեռագիրներուն թիվը այժմ կանցնի 3.700-ը: Սույն հավաքման առաջին ցուցակը ասկե մոտ դար մը առաջ կազմած է Տիգրան Սավադանյան, որ համոտոսակի կներկայացնէ 1.700 ձեռագիրներ: Երկրորդ ձեռնարկը կպատկանի Սահակ Կաթողիկոս Խաչաթյանի, որ բնութանոց և մանրամասն ցուցակագրած է ավելի քան 2.000 հատորներ: Մասնակի ցուցակ մը կաղմեց Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նշանյան, նկարագրելով Աստվածաշունչներն ու հնագույն ավետարանները: Այս բոլորը սակայն ցարդ կմիան ամփայլ Աղվելի հաջողաձեռն դուրս եկած պետական Արտավազդ արքայիսկոպոս Սյուրմեյան, որ իր կազմած ցուցակը կրգավ հրատարակել վերջերս: Սա կպարունակե թ. 1—140 և երկու տասնյակ ալ հաջորդական կարգով ընտրված ձեռագիրներ:

Ընդհանուր առմամբ, կրոնական նյութերովանդակող ձեռագիրներ են մեր ունեցածները, բայց շատ մեծ արժեք կներկայացնեն մանրանկարչական առնակետն: Բաղմաթիվ հայագետներ և բանասերներ օգտագործած են Երուսաղեմի ձեռագրատունը, այսուհանդերձ տակավին շատ ճոխ շտեմարան մըն է այն, և հայագիտության գրեթե ամեն ճյուղերուն համար քիչ կամ շատ արժեք ներկայացնող ձեռագիրներ հետզհետե կուտան իրենց նպաստը, ճոխացնելով հայկական ուսմանց, գիտությանց և արվեստներու պատկանելի դանձարանը:

